

לימוד ספרי מוסר ומחשבת ישראל, הוא רשות או חובה?

ברוב הישיבות לומדים גמרא כל היום. אלו מספקים יותר, ואלו פחות. יש שמחמת עיונם מתקדמים בקצב אטי וגומרים לימוד של רבע המסכת (ולפעמים עוד פחות מזה). בחלק מהישיבות יש גם סדר-לימוד ללמוד גמרא בבקיאות, כלומר דף אחד ביום, אבל הזמן המוקצב לכך הוא שעה או שעתיים ביום. אבל לעומת שקידתם של התלמידים בלימוד גמרא, אינם נותנים דעתם לתת זמן מרובה ללימוד מוסר או מחשבת ישראל. אצל חלק גדול מהתלמידים יש יחס של: "דברי מוסר הם דברים פשוטים, ואינם מצריכים עיון של חכם". לא בזה ניקרא "תלמידי חכמים". ואם ללמוד ספרי הגות, כמו "אמונות ודיעות" לר' סעדיה גאון, או "חובות הלבבות" של רבינו בחיי, או "מורה נבוכים" לרמב"ם (אפילו חלק השלישי מהספר הדין בטעמי המצוות), או "ספר העיקרים" לר' יוסף אלבו, או ספר "בית אלהים" של ר' משה מטראני, ספרי מהר"ל או ספרים הדומים להם (ודברי הגות שכתב הרב שמשון רפאל הירש, בביאורו לתורה, אחרי שביאר פרטי כל מצוה ומצוה). הטועים טוענים "הרי אנו כבר מאמינים בני מאמינים. אין לנו ספקות במסורת ישראל. בשביל מה להקציב לכך זמן? זה מיותר".

אבל באמת טעו מאד, ובאופן חמור. מי שאינו לומד מוסר, למרות כל ידיעותיו בגמרא יש שנכשל בגאווה, בכעס, בתאוה, בקנאה, בשנאה וכיוצא בזה. הגר"א, שאינו חשוד בזלזול בלימוד גמרא, מיעץ לתת זמן וללמוד מוסר **כמה פעמים ביום** ("מעשה רב", פסקא ס') ולפני הלימוד בגמרא ואחריו (ביאורו על משלי כד, לא). הגר"א אומר שם שבלי לימוד מוסר, עצם לימוד התורה עלול להצמיח סמי מות, כלומר מדות רעות ומושחתות באותו הלומד.

כבר רבא גער בדורו בתלמידיו שלפעמים אין בהם יראת שמים (יומא עב, ב). וכמו שכתב ה"חפץ חיים", נצחון נגד האויב הוא לגנוב את נשקו, שלא יהיה בו במה להלחם. ולכן יצר הרע מטעה את התלמידים שאין צורך ללמוד מוסר, "כי חבל על הזמן", ובזה נשאר האדם חשוף מול יצרו בלי נשק בידו. ולכן פסק ה"משנה ברורה" (בסי' א סוף ס"ק יב) ללמוד מוסר בכל יום ויום! עובדה היא, שבהעדר לימוד המוסר בדורנו כמה מחלוקות נוראות יש לצערנו בכמה מהישיבות שבימינו! ואילו למדו מוסר כראוי, לא היו מגיעים לכך.

הוא הדין בענין לימוד "מחשבת ישראל". המושגים של "יראת השם, אהבת השם, דבקות בשם" כיצד ישנו באדם אם אינו משקה ומפרה את אדמת נשמתו בַּיָּדַע מקצועי בנושאים אלו? המצוות נעשות אצלו "מצות אנשים מלומדה" באופן של אַקט חיצוני, כגוף בלי נשמה. ואינם מקיימים את המקרא "דע את אלוהי

אביך ועבדהו, בלב שלם ובנפש חֶפְצָה" (דברי הימים-א כח, ט) כפי שציין "חובת הלבבות" בהקדמתו.

לכן, בימי תשובה אלו שאנו נמצאים בהם, על כל אחד ואחד מאתנו לתקן חסרון זה, ללמוד במקצועות הנ"ל מהיום והלאה לכל ימות חיינו. אין לנו להביט אל חברינו שלא התעוררו לכך. עלינו להציל את נפשותינו. בלי ידיעה הגונה במחשבת ישראל, אמונתנו היא רק מס שפתיים, מעורפלת ובלי ברורה. לכן גם בהשפעתנו על אחינו החילוניים, להחזיר אותם לאיתן התורה, אנו חלשים ואין בידינו מספיק חומר הסברה להעניק להם דעת. נכון ישנם "משפיעים" דגולים שעוסקים בקירוב. אבל אין זה נחלת כל בני התורה. לכן השפעת המשפיעים מוגבלת למספר מועט של אחינו החילונים. וכמו שאמר הרב חיים סולובייצ'יק לאותו תלמיד שלא היה יכול לחזור על הפרטים ששמע בשיעור, והתנצל לפניו שבכל זאת הבין את כללות הענין, ענה הרב: "אם חסר בהסברה, סימן שחסר גם בהבנה!".